

Pomeril je in je sprožil. Ko je bliže pristopil, je zagledal tudi Meto. Sladek smehljaj ji je igral okoli plavkastih ust; koša in obleke pa se je držala tančica snežnih kosem in ivja.

Da bi se uveril, je li res mrtva, je Dobrin dregnul v njo s puškinim kopitom. In ko je videl, da je brez življenja, se je široko zarežal. Sem se že bal, da te bo morala občina preskrbovati, pa si vendar prej dobro storila!“

Kra, kra! je tedaj odurno zakrakala jata črnih vranov, plašno plahutajoč visoko gori nad osneženimi drevesnimi vrhi. *Leobstrus*

plahutajoč visoko gori nad osneženimi drevesnimi vrhi. *žalostno - tako resnično med namizom - je zapisal ta kolega Korun. Pokazal je svoje dobro tve. Mišiti hotel; mišiti, mišiti, mišiti*

Ivan Petrovič:

V temi.

(Slika iz naše vasi.)

Kovačev Jernej se je pravkar vrnil iz mesta. Ves je bil še pust in dolgočasen, sam sebi v nadlego in v napotje. Vaški mir mu je bil zopern, dasi je v mestu nešteto krat zahrepenel po njem. In vsa tista neokretna prijaznost preprostih ljudi ga je morila. Zdela se mu je zavrtna in hinavska, čeprav je vedel, da dela ljudem krivico. Zato je posedal po cele dneve doma in predel svoje dolgočasne misli; samo vsak večer je šel ven na polje. Tu, tam je srečal kmeta, ki se je vračal domov.

„Dober večer vam Bog daj!“

„Dober večer! No, kako je kaj, oče, kako?“

„I, kakor Bog hoče! Saj veste, zmerom je raje več slabega kot dobrega,“ je odvrnil kmet z utrujenim glasom. A on je čutil, da bi mož povprašal in povedal rad še marsikaj, toda ni se mu hotelo razgovora. In kakor da se je spomnil česa bogve kako važnega in nujnega, je odgovoril v naglici:

„No, no! Menda ne bo tako hudo. Sicer se pa še kaj pomenimo. Lahko noč!“

„Lahko noč — pa pridite kaj k nam!“

„Da, da! Vsega bo še dovolj,“ je odgovoril že spotoma in je šel dalje. Iz mraka se je začulo petje koscev. Nekoliko pretrdi in malo preraskavi so bili glasovi, a njemu so ugajali. Zdravje in moč je zvenela iz njih. Vmes je bilo tuptatam slišati nagajivo hihitanje razposajenih grabljic.

Ko se je vračal, je bila že skoro popolnoma noč. Na nebu so mežikale zvezde kakor svetla, še malce zaspana očesca. Vzduh je bil topel in prijeten, da bi človek legel v travo, zastrmel nekam v noč in zasanjal. In tiste sanje bi bile lepe . . .

Tako je počasi prišel domov. Na dvorišču ga je vstavila stara dekla.

„Dober večer! Tista Barba je pri nas in vas čaka.“

„Katera Barba?“

„Ej no, tista Klamudrinova. Zaradi dekleta bi menda rada govorila z vami. Pravi, da je prišla od tiste zamaknjene iz Žiberš.“

„Od katere?“ je vprašal Jernej začudeno. Vsaka beseda mu je zvenela nenavadno in naenkrat se mu je zazdelo, da živi v svetu, ki ga ni videl še svoj živ dan. Nenadoma so prešle sanjarije in dolgočasje in obšla ga je želja, da bi se nekoliko razgledal v tem čudnem svetu. Ne da bi čakal deklinnega odgovora, je poizvedoval brzo:

„Kje pa je Barba?“

„V hiši sedi. Tudi delavci so še notri, večerjajo. Pa veste —“

Dekla je še govorila, pa on je ni več poslušal. Urno je stopil proti hiši. V prostorni nizki sobi je sedelo za javorjevo mizo precej najemnikov. Vsi so molče zajemali iz velike glinaste sklede. Pri vratih pa je stala Barba in razkladala vzrok svojega prihoda. Zelo skrivnostno in važno se ji je moralo zdeti njeno opravilo, kajti ko je Jernej vstopil, je čul, kako je zavrnila delavce:

„To vas pa ne sme nič brigati!“

Ini ko je zagledala njega, ga je ogovorila, še vedno proti onim obrnjena:

„To je prihranjeno temu.“ Zadovoljen smehljal je spremljal zadnje besede.

„Do trdne teme ste hodili, jaz vas čakam že od mraka,“ je nadaljevala, da bi se čimpreje iznebila svojih naklepov.

„Kaj pa bi, mati, z menoj, kaj? Zamaknjenko imate v fari, kakor sem ravnokar čul,“ je hitro začel Jernej, da bi ji nekoliko pomagal preskočiti široke stranpoti kmetiških običajev in čimpreje priti do gladkega razgovora.

Barba ni odgovorila. Sklonila se je z životom na levo, glavo je nagnila na desno in palec in kazalec desnice sta začela neusmiljeno mečkati predpasnik. Mestoma mu je pogledala nenadoma naravnost v oči, potem pa je hušknil njen pogled v stran proti delavcem.

„Pa pojdiva gori,“ je naposled menil Jernej, ko se mu je zdelo Barbine zadrege dovolj. Ženica je veselo prikimala in mu je brez besed sledila iz hiše skozi prostorno vežo in po temnih nekoliko tesnih stopnicah v zgornjo izbo, ki je bila pripravljena nalašč za Jerneja.

Ko je prižgal luč in se je svetloba razlila po ne preveč prostorni sobi, je Barbin pogled takoj obstal na kopi knjig.

„Ali je to vse vaše?“ je vprašala z nekoliko plahim glasom.

„Vse. Ali se vam zdi mnogo?“ se je nasmehnil Jernej.

„Joj, joj! Pa morate vse to znati?“ je nadaljevala ženica.

„Seveda.“

„Če ne boste hudi, kako visoko pa ste že zdaj v šolah in kje?“ je dalje poizvedovala starka, med tem ko ji je Jernej ponudil stol, da sede.

„Na Dunaju sem. Še eno leto, potem bo konec za vedno.“

Barba ga je pogledala spoštljivo, skoraj boječe.

„Vidite, kdo bi si bil kdaj mogel misliti, da prispete tako visoko. Veste, jaz sem vas še pestovala.“

„Tako?“ se je veselo začudil Jernej. „Pa takrat še ni bilo pri nas takih čudovitosti, kakor jih imate sedaj.“

Barba ga je motrila z veliko pozornostjo, ker je dvomila, če še veruje v čudeže in svetost; kajti po mestih se ljudje izpridijo in skvarijo, tako da jim ni nobena reč več sveta. Toda v veliko zadovoljnost ni opazila v črtah Jernejevega obraza niti sence zasmehljivega in povedala mu je zaupno in skoraj šepetaje:

„Recite karkoli, naša fara je srečna. Sam Bog se je ponižal, da nam govori po tej trpinkii.“

Potem je molčala, da bi videla, kakšen vtis so napravile njene besede na Jerneja. Njemu pa je bilo sitno in nerodno. Najraje bi se zasmel in razjokal obenem. Sočutje in mržnja, zaničevanje in usmiljenje mu je polnilo dušo. Hotel je že izpregovoriti in z eno samo besedo siloma razdreti vražarske sanje starkine. Toda v tistem hipu si je premislil in molčal. Ženica pa je nadaljevala:

„Saj jo gotovo poznate tisto Franco Korenovo. Tam pri misi-jonskem križu je vedno stala ob nedeljah med mašo — ona je tako srečna, da sluti že tukaj nebesa.“

Zopet je umolknila in čakala Jernejevega odgovora. Šele, ko je ta pokimal, je povzela besedo in govorila dalje:

„Vidite, čudno je res vse to, toda kdo naj sodi božje ukrepe? Tam spomladi je nehala hoditi na vas, še v cerkev ni prišla nič

več. In kmalu se je raznesla novica, da se je zamaknila. Spočetka ni nihče verjel, a sčasoma so le začeli ljudje hoditi k njej. In tisti, ki so se prepričali na lastne oči, so potem pripovedovali, da govori med zamaknjenjem z Jezusom, da hodi njen duh po nebesih in da občuje z rajnimi. Enkrat jo je nekdo zbodel z iglo — gosposki človek je bil — pa ne vem, kdo in kaj — a ona ni niti trenila. Mirno je sedela in strmela predse in njen obraz je bil tako lep in oči tako žareče in polne blaženosti, da si ni mogel človek misliti drugega, kot da jih obseva žarek božje svetosti.“

„Kolikokrat se pa zamakne?“ je povprašal Jernej.

„V začetku se je poenkrat na dan,“ je odvrnila Barba vsa vesela, ko je spoznala, da je Kovačev gospod, ki je že tako visoko učen in je že marsikaj izkusil po svetu, posluša z zanimanjem, — „v začetku po enkrat, zdaj se pa že po dvakrat, tudi trikrat na dan. Včasih ji stopijo med zamaknjenjem solze v oči, ne govori pa nič. Kar pove, pove vse šele potem.“

„Tako, tako,“ je zamrmral Jernej kakor sam zase, a starka je besedičila vedno urneje:

„Zdaj hodijo od vseh krajev ljudje k njej. Še tam z Ogrskega so zadnjič prišli in od Gorice, pa iz Istre tudi. Domačinov je vsak dan nekaj pri njej.“

„Kaj pa delajo?“

„Kleče in molijo po pet roženvencev po vrsti. Ko mine tisti čas in ona spet oživi, pa pove vsakemu vse, kar jo vpraša. O, že marsikoga je obvarovala nesreče.“

Barba je povedala še mnogo, da se je Jernej nehote zdrznil. In vse, kar je izgovorila, je izrekla s tako zagrizeno vero, da Jerneju ni prišlo na misel, da bi ji ugovarjal. Poslušal jo je dolgo, naposled pa jo je vprašal:

„Kaj pa župnik?“

„O, gospod so bili nekaj časa hudi. Zdaj pa pravijo, da k njej lahko hodimo, samo verjeti ji ne smemo vsega. A jaz ji verjamem,“ je zatrdila s poudarkom — „in ravno zato, ker ji verjamem, sem prišla nocoj k vam.“

Barba se je premaknila na stolu in z desno potegnila parkrat po miznem robu, kakor bi čakala in iskala primerne besede.

„Vidite, gospod,“ je začela, „vi ste zelo učeni.“

Jernej je mólčal.

„Tudi Franca ve, da ste.“

Govorila je počasi in se venomer ozirala po sobi, če ni morda kje kak nepotreben poslušalec.

„In jaz imam dekleta, saj še morebiti poznate mojo Nežo. Mlada je še pravzaprav, nekaj čez dvajset jih ima; Franca ima pa brata.“

Zopet je prekinila in premišljevala, kaj in kako bi nadaljevala.

„Pa kaj potem?“ je prekinil Jernej molče.

„Glejte, Korenov Martin se je bil zagledal v mojo Nežo; no jaz ne bi imela ničesar proti temu, a božja volja to ni — vem da ni.“

Jernej je vstal, stopil parkrat po sobi gor in dol in obstal pri nezastrem oknu.

„Božja volja to ni,“ je ponovila Barba še enkrat; a naša Neža noče ničesar slišati o tem. Zato bi vas prosila pomoči. Vi ste učeni, gospod Jernej, moč imate, dekletovo znanje pa ni po božji volji, torej —“

„Pravzaprav — jaz bi dejal, dajte dekletu, kar je dekletovega!“

Barba je bila mahoma poparjena. V očeh ji je zagorela jeza in le s silo jo je krotila. Vstala je in je šla proti vratom. Tam je obstala in zabodla pogled v Jerneja.

„Jaz vem, da bi vi lahko pomagali. Pomislite! Franci Korenovi je bilo razodeto, da mora stati tam, kjer stoji zdaj njena bajta, cerkev in samostan in Martin bo prvi menih. Tak je božji sklep. Glejte, če pomagate, boste pomagali Bogu samemu.“

„A kaj naj storim? Ali vam je to Franca povedala,“ je vprašal Jernej in se ni mogel vzdržati zasmehljivega naglasa.

„Povedala,“ je odvrnila Barba. „Čudne rože poznate in iz tistih rož lahko napravite pijačo —“

Jerneja je zbolelo in je odvrnil odločno:

„To je laž, tega jaz ne znam!“

„Tako?“ se je začudila Barba. „No, sicer se mi je že itak zdelo, da ne boste hoteli. Kakor vas je volja. Lahko noč!“

Jernej je mirno gledal, kako je starka odšla. V Barbi pa je kipela jeza in nekaj obupu podobnega. Izprva sama ni vedela, kaj in kam bi, toda kmalu si je uredila misli in sklenila iti naravnost k Franci. Noč je bila lepa, mesečna.

Ko je prišla do Korenove hiše, je zagledala luč.

„Še ni šla spat, gotovo moli,“ je zagodrnjala. Pod oknom je obstala in pogledala v sobo. Suhljata ženska poznih let je čepela sključena pred leseno Marijino podobo. Blede, ozke ustnice so se počasi pomikale in voščene roke je oklepal droben rožni venec.

Pred podobo je motno brlela rdeča sveča, blagoslovljena tam na Svetih Višarjih, in njena nemirna svetloba je dajala ženskinemu, obrazu nekak mističen izraz.

„Franca,“ je poklicala starka. A ona v sobi ni čula.

„Franca!“

Ženska se je zdrznila in njen steklenoognjeni pogled je zabegal po sobi.

„Franca, slišiš, nekaj moram govoriti s teboj,“ je hitela Barba, ko je videla, da je ona še ni opazila.

Tedaj je zamaknjenka vstala in prišla k oknu. Pomenili sta se šepetaje, kaj in kako je treba in Barba je potolažena odšla. Franca pa je stopila nazaj h kipu in se zagledala vanj. Oči so zastrmele, na lica je legla lahna, komaj vidna rdečica; bližala se je histerična ekstaza. —

Barba je hodila vse do jutra okrog. Iskala in kopala je korenine in venomer ponavljala po vrsti vse rože, da ne bi katere pozabila.

„Ej, da, norice je tudi rekla, pa mušnice tudi; čakaj, že vem kje rastejo te gobe.“

Zjutraj je šla domov in urno pristavila vode za skrivnostno pijačo.

„Cast bodi Bogu in Materi božji — čeprav oni brezverec ni hotel pomagati, se bo vendarle vse srečno izteklo.“

Neža je še spala. Ko se je vzdramila, je opazila, da ni matere v sobi.

„Bogve, kje neki so? Pa jaz vem, da tisto ni vse skupaj nič res, kar klepeče Franca. Bolna je ali pa hinavka. Ej, Martin bo moj!“

Potem je vstala in šla, komaj za silo oblečena v kuhinjo, ker se ji je zdelo, da nekdo ropoče tam.

„Ali ste tukaj, mati?“ se je začudila. „Bala sem se že za vas.“

„I, kaj se češ bati zame? Slaba si tako in bleđa, pa sem dejala: Jaz jo moram kako ozdraviti. Loščev čaj ti prinesem, kar v posteljo pojdi!“

„Saj nisem bolna.“

„No, si pa zdrava, če nisi bolna; pokora zanikarna, kaj se repenčiš! Te bom menda vendar poznala, saj sem tvoja mati, ali ne?“

Barba je pretočila in ji ponudila.

„Zdajle to izpijem,“ je menila Neža, potem pa pojdem h Korenovim. Martin me je prosil, da bi prišla grabit, ko Franca ni za nobeno delo.“

„Kamor hočeš, pojdi, samo čaj izpij, da mi še resno ne zboliš,“ je zatrdila Barba.

In dekle je pila. Ali ko se je vrnila v sobo, so se ji začele tresti noge in v glavi jo je zbolelo. Onemogla in trudna se je naslonila na posteljo.

„Mati, meni je slabo.“

„Bo že, bo že,“ si je mislila Barba in dostavila:

„Saj sem ti rekla, da pojdi v posteljo.“

Nežo je začel viti krč. Omahnila je vznak in na ustnih so se pojavile pene. Oči so ji izstopile, lica so se ji nabrekla. V grlu jo je dušilo. Hotela je še enkrat poklicati mater, toda glas, ki ji je prišel iz grla, ni bil podoben človeškemu. Šele tedaj jo je obšlo: Umiram! Toda le za hip. Potem je izginilo vse. Parkrat je še strepetalo telo in obstalo.

Ko je Barba prišla v sobo, se je prestrašila. Planila je k hčeri in ko je spoznala, da je mrtva, je zarjula:

„O, ti brezverec peklenski, ti si jo ugonobil!“

In je bežala, lase razmršene in razpuščene, skozi vas in klicala ljudi na pomoč zoper Jerneja.

„On jo je, on!“

Ko so ljudje izvedeli, kaj se je zgodilo, so hiteli za njo, da so jo zadržali. A ona je neprenehoma ponavljala:

„On jo je, ta brezverec peklenski!“

Ko je Jernej začul novico, ga je pretreslo.

„Moj Bog — taka tema!“

Ljudje pa so ga na tihem kleli. Le tupatam se je potegnil kdo zanj.

„Kaj bo Jernej kriv! Tista babura Korenova jo je napotila do tega. Zaprli naj bi jo, ali pa naj bi jo poslali v blaznico!“

„Nič, nič! Ona je dala dober svet, ta ga je pa uklel. Učen je, pa bo že videl, kaj se pravi delati zoper Boga.“

Ko so naposled oblasti izvedele za vso stvar, so odpeljali Franco v neki zavod. Ljudje so se vdali, a živela je v njih vera, da bo Bog kaznoval vse biriče in vso gospodo.

Ivan Lah:

Roman o gospe Ani in študentu Avreliju.

13.

Ljudje, ki jih je premagala sila ljubezni, se zagledajo v svoje lepe sanje in se jim zdi vse drugo na svetu malenkostno in brez pomena. Vseeno jim je, kod hodi njih pot in kakšna so tla, po katerih hodijo. Zato se jim pogosto zgodi, da pozabijo na vsakdanje dolžnosti življenja in stopajo preko njih na veliko jezo in nevoljo vseh, ki živijo po dobrih šegah in običajih. Tako je je zgodilo, da Avrelij ni mislil, kako je nedostojno, ako se človek ne poslovil pri gospodi. Zato je Avrelij pričakoval, da se bo drugače glasil opomin profesorja Grizelija. Ko pa je slišal, da ni zakrivil drugega, je hotel popraviti svojo napako, ki se mu je zdela tako malenkostna, da na poti v grad niti ni premišljal o tem, s kakimi besedami se naj opraviči. Mislil je samo na gospo Ano in je želel, da bi se ji ne zgodilo kaj hudega zaradi njegove neprevidnosti. Bolj častna bi bila smrt v boju za njeno čast, nego da bi si sam prebodel srce. Odločno je položil roko na ročaj svojega meča in zdelo se mu je, da leži v njem odgovor na vsa vprašanja.

Tako je prišel popoldne v grad.

Stopal je po stopnicah navzgor in je naznanil slugi, da želi govoriti z grofom. Sporočili so mu, da je grof pri kneginji, in da mora počakati v sprejemni sobi. Avrelij je čakal nestrpno in je zbiral besede, s katerimi se opraviči. Treba je povedati tako, da se ne izda, da je spremljal gospo Ano. Ako bi povedal tudi to, je treba razjasniti ves slučaj. Toda s tem pade krivda na gospoda Terramyszko. Sklenil je, da hoče prevzeti krivdo nase.

Čez dolgo časa je prišel grof v sobo in je pogledal Avrelija z neprijaznim obrazom.

Avrelij se mu je priklonil in je začel takoj svojo izpoved.

„Dolžnost me je prignala k vam, milostivi gospod, da opravičim veliko napako, ki sem jo zagrešil nasproti vam in nasproti vašim gostom, ker sem odšel, predno sem se pri gospodi poslovil na način, ki je vreden visoke družbe, v katero sem bil povabljen. Spoznam, da je bila velika moja neprevidnost, dasi ni bila moja volja, da bi ne bil izpolnil dolžnosti, ki jo zahteva od vsakega pravega kavalirja družabni red in utrjena navada. Vzrok mojemu

odhodu je bil v zvezi s kavalirsko dolžnostjo, ki ni bila manjša od dolžnosti, ki jo ima vsak kavalir do družbe“.

„Ravno to vas ne opravičuje, ampak kaže vaše najgrše lastnosti,“ je rekel grof, „ker ste zapustili družbo in ste se vpričo vseh odpeljali z damo, ki ni želela vašega spremstva. Opustili ste eno dolžnost in druge niste izvršili; nasprotno, ravnali ste proti vsem dobrim navadam in ste celo pozabili na visoke osebe, ki so vas milostno sprejele na večeru“.

Te besede so padle z vso težo na Avrelija. Videl je, da je vse znano.

„Da, velika je moja krivda,“ je rekel Avrelij.

„In tem večja, ker ste jo hoteli prikriti,“ je pripomnil grof.

„Čista je moja vest in častna so moja dejanja . . .“

„Vaša predrznost ni manjša od vaše nedostojnosti, mladi gospod,“ je rekel grof, „zato vidite, da sva dokončala svoj pogovor.“

V tem trenutku je stopil v sobo gospod Terramyszka, ki se mu je takoj zdelo, zakaj so se slišale glasne besede med grofom in Avrelijem.

„Zdi se mi, da vlada danes v družbi nesporazumljenje, ker je ta mladi kavalir včeraj na moje povelje spremljal damo, ki se je odpeljala iz gradu. Svoj meč zastavim, da je vestno izvršil svojo dolžnost.“

Grof se je obrnil k Avreliju in mu je podal roko in je rekel s prijaznim glasom: „Želim, da bi tudi drugi spoznali, da ste ravnali kakor se spodobi pravemu kavalirju.“

Te besede so Avrelija pomirile in hvaležno se je priklonil grofu.

14.

Zunaj se je ustavilo dvoje konj in sluga je naznanil prihod gospe Anc. Avreliju je zatrepetalo srce. Čez nekaj trenutkov so se vrata odprla in vstopila je gospa Ana v spremstvu ekscelence Silva-Potoka. Stari kavalir jo je vodil za roko in jo je peljal naravnost proti grofu. Za njo so vstopili markiz de Pollian in gospod de Chemoi.

Avrelij je stal globoko priklonjen in si je komaj upal pogledati gospe Ani v obraz. Gospod Terramyszka je stal poleg njega in mu šepetal:

„Kako ste se imeli? Dobro? Jaz danes ne opustim prilike, da jo spremim. Vse tajite, ničesar ne priznajte, vso krivdo zavrnite name! Pri kneginji vas izgovorim.“

Avrelij je samo napol poslušal njegove besede in jih ni popolnoma razumel. Povzdignil je oči in je videl, da je gospa Ana gledala nanj; njiju pogledi so se vjeli. Ana se je smejala z ljubeznivim nasmehom, Avrelij pa je plašno povetil oči; čutil se je krivega pred njo in bilo mu je neprijetno, ko se je spomnil na vse. Med tem je stopila v sobo gospa de Champillon. Pozdravila je gospo Ano s prisiljeno prijaznim obrazom in jo povabila v svojo sobo, ker je hotela z njo govoriti, predno jo sprejme kneginja. Gospa Ana se je poklonila kavalirjem in odšla mirno z gospo de Champillon. Ekscelenca Silva-Potok je pogledal študenta Avrelija in rekel s posmehljivim glasom: „Vi ste spremili to damo v noči domov; gotovo vam je bila težka pot nazaj.“

„Ne razumem vas ekscelenca,“ je rekel mirno Avrelij.

„Mladim ljudem se pogosto zgodi, da jih dama odslovi,“ je rekel stari kavalir z nasmehom. „Mi vse vemo.“

„Izpolnil sem svojo dolžnost, ekscelenca, in ne razumem, zakaj bi bil odslovljen.“

„Gospoda,“ je rekel Terramyszkza, „to je malo nesporazumljenje. Mladi gospod je spremljal damo na moje povelje.“

„Sedaj razumemo,“ so rekli gospodje in se posmekali, kajti menili so, da vedo, kaj se je zgodilo in niso hoteli spraviti mladega študenta v zadrego. Podali so mu roke in ga sprejeli v svojo sredo.

Avrelij si je dobro zapomnil one besede in ni bil zadovoljen s spravo; hotel se je z njimi pogovoriti pozneje.

Gospa Ana je sedela v sobi pri gospe de Champillon in poslušala njene besede. „Ne morem dovoliti, da bi govorili s kneginjo, dokler ne opravičite svojega včerajšnjega bega,“ je rekla gospa de Champillon; „kajti slučaj je znan vsem in govori o njem celo mesto v veliko sramoto kneginji, ki prebiva med nami.“

Gospa Ana je vstala in je hotela z ostro besedo zavrniti to očitjanje. Toda obvladala se je in mirno poslušala dalje.

„Znano je,“ je nadaljevala gospa de Champillon, „da ste zapustili grad takoj, ko se je podala kneginja v svojo spalnico, in sicer ste zapustili grad v družbi z nekim gospodom, kar je nedostojno za damo, katere mož je v dvorni službi. Tudi kneginja ve o tem, in ni ji bilo prijetno, da se je to zgodilo. Gotovo imate pripravljene izgovore za vsak slučaj, toda pri veliki vojvodinji se se ne morete z ničemer opravičiti in ne morem vam dovoliti, da se snidete s kneginjo.“

„Resnica je, da me je spremljal na poti domov mlad kavalir, ki ga je v to določil gospod Terramyszka. Moja vest je čista in želim, da to sporočite kneginji.“

Gospa de Champillon je za trenotek molčala, potem pa je rekla:

„Tudi to vas ne opraviči.“

„Potem me opravičijo vsi kavalirji, ki stoje zunaj v dvorani,“ je rekla gospa Ana ponosno in je vstala.

Gospa de Campillon ji je pogledala prezirljivo in rekla:

„Velika vojvodinja bo izvedela o tem“, in je odšla proti vratom, ki so vodile v sobo kneginje.

Kneginja je sprejela gospo Ano zelo ljubeznivo. Ko se je gospa Ana hotela opravičiti, je rekla:

„Vse mi je razumljivo in nisem vas obsojala. Priporočila bom vas veliki vojvodinji.“ — Gospa Ana ji je hvaležno poljubila roko. Na to so vstopili v sobo kavalirji in so se posedli okoli kneginje. Gospod Terramyszka se je vsedel blizu gospe Ane in ji je šepetal laskave besede na uho. Avrelij je sedel blizu njega in si ni upal prisesti bliže, ker se je bal, da bi vzbudil v drugih slabe sumnje. Čakal je na priliko, da more izpregovoriti par besed z gospo Ano, da jo prosi odpuščanja in potem je hotel oditi. Gospa Ana je bila ves čas obdana od kavalirjev in se je odkritosrčno smejala njih besedam; komaj da se je ozrla na Avrelija, ki je nemirno čakal konca.

Šele ob mraku je gospa Ana šepnila gospodu Terramyszki na uho, da želi govoriti z Avrelijem in da naj jo osvobodi gospodov kavalirjev. Gospod Terramyszka je takoj izpolnil povelje in je zašepetal gospodom, da želi gospa Ana govoriti z zaljubljenim študentom. Gospodje kavalirji so obdali kneginjo in med tem se je Avrelij približal gospe Ani. Poljubil je skrivaj njeno roko in je zašepetal: „Odpustite, moja gospa!“

„Ničesar vam nimam odpuščati,“ je rekla s sladkim glasom. „Hotela bi, da bi me danes zopet spremili, toda to se more zgoditi le z največjo opreznostjo.“

V tem je padel gospe Ani robec na tla. Avrelij se je priklonil in je med tem začutil njeno roko na svoji glavi.

„Hvala vam,“ je rekla gospa Ana, in mu je zašepetala: „Pričakujem vas . . .“

„Jaz odidem,“ je šepnil Avrelij in se je odstranil, kajti zapazil je, da gleda gospa de Champillon proti njemu. Avrelij se je poslovil od dam in kavalirjev in odšel.

15.

Stari modrijani trdijo, da je nezadovoljnost ljudi velika ne-hvaležnost do bogov, kajti vse se godi na svetu po volji bogov in nič slabega ne more priti iz njih dobrotljivih rok; zato je tudi nesreča le prevara, s katero se skuša naša stanovitnost, in je enaka grenki lupini, ki skriva v sebi sladek sad. Kdor namreč izpolnjuje svoje dolžnosti, hodi pravo pot in ga ne moti niti sreča niti nesreča.

Ko je Avrelij stopal v grad, je mislil, da s tem izpolni svojo dolžnost, ki se mu je zdela tem bolj brez pomena, ker je hotel s smrtjo kaznovati svojo lahkomiselnost. Toda dosegel je v tem mnogo več in vračal se je z veselim srcem.

Kako velika je bila njegova sreča, da je videl gospo Ano, da je govoril z njo in da ji je mogel reči ono besedo, ki je ves dan trepetala v njegovem srcu: „Odpusti!“ . . . In Ana ga je ljubeznivo pogledala in mu vse odpustila.

Tako se je študent Avrelij vračal domov. Toda ko je prišel do svoje hiše, se mu je zdelo, da je v nji vse prazno in da ne bo mogel ostati doma. Zato je odšel naprej in pot ga je vodila ven iz mesta. Tam je hodil, koder so vodile steze preko bele planjave, z radostjo v duši, s pesmijo v srcu. Hodil je dolgo, da so zvezde posejale modro nebo in nazadnje ga je pot sama privedla na cesto, po kateri je prejšnji večer spremljal gospo Ano . . .

Med tem se je vozila gospa Ana s svojimi kavalirji na svoj grad. Poleg nje je sedel gospod Terramyszka, drugi kavalirji pa so jezdili na konjih. Gospod Terramyszka je šepetal gospe Ani razne lepe stvari; pri tem je pripovedoval neko svojo zgodbo iz mladosti, s katero je dokazal, da so mladi kavalirji v svojih najlepših letih preveč boječi. Gospa Ana se je smejala pripovedovanju in gledala zvezde na nebu; zdelo se ji je, da niso tako lepe, kakor prejšnjo noč. Ves čas je mislila na študenta Avrelija in bilo ji je prijetno, kadar je gospod Terramyszka imenoval njegovo ime. Tako so se pripeljali do dvorca. Gospod Terramyszka je še enkrat obžaloval, da kneginja že drugi dan odpotuje in je obljubil gospe Ani vso svojo pomoč v boju proti gospe de Champillon. Pri tem ni pozabil dati ji nekaj dobrih naukov glede študenta Avrelija. Krasota gospe Ane ga je tako navdušila, da je skoraj pozabil na druge kavalirje, ki so stali okoli nje.

Ko so se poslovili tudi ostali kavalirji, so se napotili domov. Ker je bila lepa noč, so jezdili počasi in se zabavali s pripovedo-

vanjem povesti. Gospod Terramyszka je pripovedoval o štirih vitezi, ki so nekoč spremljali neko damo na njen dom. Iz mesta so jo spremljali štirje, toda v mesto se ni vrnil niti eden. Kako se je to zgodilo? Vsak se je namreč po drugi poti vrnil na njen grad, in vsi štirje so se zopet sešli pod njenim oknom.

Ko so kavalirji slišali to povest, so se veselo zasmeli, potem pa umolknili in na skrivnem vsak zase mislili, kako bi bilo, ko bi se vrnili pod okno gospe Ane in bi ji razkrili svojo ljubezen, kajti vsi štirje so se bili zaljubili vanjo.

Gospod Terramyszka je uganil njih misli in se je veselo smejal. Tako so prijezdili v mesto . . .

Takrat pa je študent Avrelij slonel pri oknu v svoji sobi in sanjal o gospe Ani. Zunaj je sijala mesečna noč, okoli in okoli s snegom pobeljena. Ljubezen, ki je trepetala v srcu Avrelija, ni mirovala, ampak mu je budila sladke sanje. Zdelo se mu je, da piše pismo gospe Ani: „Zakaj si se pojavila pred mojimi očmi, zakaj ni šla daleč drugod moja pot, da bi se ne bila srečala s Tvojo, kajti usojeno je, da pojdejo ločena najina pota. In glej prvo srečanje je bilo začetek greha in nesreče. O da bi ostala bolest in pokora samo meni, da bi ti občutila samo radost in srečo. Toda kaj morejo prepovedati ljudje, ki mislijo, da z razumom obvladajo življenje, v resnici pa vodi ljubezen naša pota in to je naša največja sreča.“ Tako je pisal študent Avrelij pismo v sanjah . . .

Ko se je gospa Ana poslovila od svojih kavalirjev, je odhitela v svojo sobo in se vsedla k oknu. Zagledala se je v belo zimsko noč in mislila na študenta Avrelija. Onstran sneženega polja so se kazali črni robovi; tam so bili mestni zidovi in za njimi mesto. Sneg se je svetil čez ravnino v luninem svitu in iskre so se lesketale po njem. Gospa Ana se je zasanjala v svojem naslanjaču v belo noč. Zdelo se ji je, da je nekdo prišel preko ravnine, da se je vstavil pod oknom.

„Ne stoj pod oknom, moj dragi, ker je hladna noč, vrata so odprta in nikogar ni na stopnicah!“

In je stopil tiho naprej po vrtu in se je bližal po stopnicah. Vrata so se odprla in stopil je plašno z negotovimi koraki . . . Približal se je polahno in pokleknil pred njo.

„Moj Avrelij!“

Čutila je njegovo glavo v svojem naročju, božala je njegove lase in polnila s poljubi njegove boječe oči.

Tako je sanjala gospa Ana celo noč.

16.

Drugi dan se je kneginja odpeljala iz mesta. Mnogi so jo spremljali, kajti vedeli so, da se pelje naravnost k veliki vojvodinji in da bo veliko ležeče na tem, kako bo kneginja pohvalila mesto in meščane. Zato so meščani kneginjo po ulicah veselo pozdravljali; po njenem odhodu pa so si oddahnili in naredili veliko veselico.

Študent Avrelij je tudi odšel na ulico in stopil med vrste drugih študentov, ki so stali pred akademijo. Zdelo se mu je, da ga je kneginja zapazila, ko se je peljala mimo. Tudi gospod Terramyszka ga je zapazil in mu pomigal z roko v pozdrav. Ko pa je bila kočija s spremstvom že daleč zunaj mestnih vrat, so se zbrali študentje v veselo družbo in so šli na pijačo. Tudi študent Avrelij je šel z njimi, hotel je v veseli družbi potolažiti nemirno srce in se razveseliti. Šli so torej skupaj v krčmo in so tam peli pesmi o vinu in ljubezni. Študent Avrelij je z njimi pil pozno v noč in je čutil, da je prijetno sedeti v družbi in misliti na to, kar srce ljubi. Vse veselje tovarišev se mu je zdelo prazno v primeri z eno samo mislijo, ki je polnila njegovo srce. Tako se je zgodilo, da Avrelij niti ta dan niti pozneje ni šel h gospe Ani. Posedal je doma pri knjigah, pisal latinske verze o ljubezni, zvečer pa je v duhu pošiljal gospe Ani najlepše pozdrave in želel biti pri njej ...

Gospa Ana je dan na dan pričakovala, kdaj jo obišče študent Avrelij. Mislila je, da se zabava v veseli družbi s svojimi tovariši in dvori kaki lepi dami, zato je pozabil na njo. Ko se je zmračilo, je mislila gospa Ana, da takrat zapusti študent veselo družbo in da pride k nji na dvorec. Stala je ob oknu in gledala preko snežene ravnine; toda padla je že noč in njega ni bilo.

Nekega dne pa je prišla gospa Ana na dobro misel. Vsedla se je in pisala pismo:

„Visoko cenjeni gospod! Ko sva bila skupaj na večeru pri grofu Silva-Potoku, ste mi lepo govorili o latinskih pesnikih. Ker nimam tukaj knjig in bi zelo želela poslušati njih pesmi, prosim vas, da bi prišli k meni in mi čitali njih pesmi. Upam, da gotovo ustrežete moji želji, tem bolj, ker je gospod profesor Grizelius pohvalil vašo učenost.“

Ko je prejel študent Avrelij to pismo, ga je poljubil in solze radosti so se zalesketale v njegovih očeh. Takoj je zbral knjige latinskih pesnikov, posebno Ovidija, ki je pel najlepše pesmi o ljubezni, in je odšel k gospe Ani.

Z veseljem je pozdravil že od daleč prijazni dvorec na poljani in se je čutil srečnega, da je smel iti vanj.

Ko je stopil na vrt, je zagledal gospo Ano, ki je stala pri oknu in ga čakala. Pospešil je korake, preletel je stopnice in kmalu je stal pred njeno sobo. Ko je stopil v sobo, ga je presenetila jasna krasota, ki je vladala v nji: Gospa Ana je stala sredi sobe. Obstal je pri vratih in se je globoko priklonil:

„Prišel sem, milostiva gospa, kakor ste mi ukazali.“

„Veseli me, da ste ugodili moji želji.“

Približal se ji je s knjigami in ji hvaležno poljubil roko.

Povabila ga je v drugo sobo, ki je bila vsa okrašena s preprogami in slikami. Vsedla sta se poleg okna in študent Avrelij je začel čitati.

Gospa Ana je poslušala pesmi ljubezni, pri tem pa je občudovala lepo glavo študenta, ki je ves zamišljen strmel v knjigo in čital. Pri tem je nehote položila svojo roko na njegovo glavo; on je to začutil in je poljubil njeno roko . . .

Pokleknil je pred njo in skril svojo glavo v njeno naročje.

Vsi krasni spomini one prve noči so se molče ponovili. Knjige so padle po tleh in so obležale razmetane.

„Zakaj vas ni bilo tako dolgo?“

„Zakaj me niste povabili?“

„Ali ne najde pravi kavalir sam prave poti do svoje dame?“

„Moja gospa!“ . . .

Tako je ljubezen zmagala. —

Pozno ob jutru se je vrnil študent Avrelij proti mestu in je pel hvalo o velikih skrivnostih ljubeznipolne noči. Tako je hodil vsak dan h gospe Ani . . .

17.

Gospa Ana je dobila od moža povabilo, da naj pride na dvor, ker se bliža čas velikih slavnosti; toda gospa Ana je ostala na dvorcu in se je izgovorila z boleznijo.

Študent Avrelij je prejel od očeta pismo, polno skrbi in ljubezni, odgovoril pa je nanj kratko brez lepih besedi. Tako je prešla zima.

V lepi pomladi se je razcvetela ljubezen. Bila je kakor bajka o cvetočih vrtovih. Gospa Ana in študent Avrelij sta hodila po pisanih tratih, trgala cvetlice in poslušala pesem škrjancev. Hodila sta po polju, po logih in gajih in sta čutila, kakor da sta enaka cvetoči pomladi, ki ju obdaja.

Prešla je pomlad. V krasnem poletju je spremljal študent Avrelij gospo Ano po njenih sprehodih po zelenih senožetih, prevažal jo preko reke na lahнем čolnu; zvečer sta posedala v senci na vrtu, ali pa sta slonela v sladkem objemu v tihem zatišju ob reki. Pogosto sta presanjala vso noč ob odprtem oknu in poslušala pesem slavcev. Tako je prešlo poletje. Nastopila je jesen, tiha, otožna. Porume-nevale so trate, listje je ovenelo, vrtovi so se osuli. Zavel je mrzel dih preko njih. Toda ljubezen je tudi v jeseni krasna. Študent Av-relij in gospa Ana sta hodila po ovenelih tratah in se veselila svoje ljubezni, ki ostane vedno mlada v srcu, tudi ko priroda umira . . .

Toda gospa de Champillon je izvedela vse, kaj se godi na dvorcu gospe Ane. Po mestu so raznesli študentje vest, da Avrelij ne prihaja več na akademijo in sam profesor Grizelius se je z bridkimi besedami pritožil nad tem, da nekateri mladeniči popol-noma pozabijo na svoje dolžnosti.

Takrat je velika vojvodinja hotela ustreči želji kneginje Zapoljske, da povabi študenta Avrelija v dvorno službo; gospo Ano pa je ho-tela sprejeti v krog dvornih dam. Zato je dvorni kancelar napisal dvoje pisem in je z njima povabil študenta Avrelija in gospo Ano na dvor.

Toda gospa de Campillon je o tem izvedela in je veliki voj-vodinji vse pojasnila. Velika vojvodinja je bila presenečena in je hotela gospo Ano kaznovati za njen greh.

Tako je prišel študent Avrelij na dvor. Velika vojvodinja ga je milostno sprejela in mu je določila mesto v vojaški službi.

Avrelij se je podnevi uril v boju, ponoči pa je pisal dolga pisma gospe Ani, ki je sama, zapuščena umirala v svojem dvorcu.

Dvorne dame pa so vedele za skrivnost študenta Avrelija in so si mnogo prizadevale, da bi pridobile njegovo srce. Kavalirji pa so se bali nevarnega tekmeca in so iskali z njim prepira. Tako je bilo življenje na dvoru. Toda Avrelij ni obupal nad usodo. Ko se je storila noč, dal si je osedlati najbolj urnega konja, zapustil je dvor in dirjal h gospe Ani. Tako je pozabil na svojo dolžnost v službi in je prišel pri veliki vojvodinji v nemilost. Ker pa je hotela velika vojvodinja izpolniti dano besedo, je povabila tudi gospo Ano na dvor posebno, ko je zaupala, da bo gospa de Champillon pazila na to, da se ne bo grešilo proti dobrim starim običajem. Tako je prišla gospa Ana zopet na dvor. Živela je ob strani svojega moža in dvorili so ji kavalirji, ki jih je znala gospa Ana pridobiti za svoje načrte; stali so na straži, kadar je odšla ponoči na vrt, kjer jo je čakal Avrelij . . .

Takrat pa se je zgodilo, da je nastala vojska zaradi nasledstva na prestolu. Stari maršal Gouderne, ki je bil velik prijatelj gospe de Champillon, je imenoval Avrelija za poveljnika jezdecev in ga poslal v vojsko.

V jesenskem gozdu, daleč od dvorca sta se poslovila gospa Ana in Avrelij. Spomnila sta se še enkrat na vse krasne čase svoje ljubezni in sta se dolgo poslavljal. Gospa Ana je kakor v obupu obležala pod starim drevesom in je plakala, Avrelij pa je zasedel konja in je oddirjal k svoji četi.

Vojska se je nesrečno končala. Med onimi, ki so ležali mrtvi na bojnem polju, je bil tudi Avrelij.

Ko je prišla vest o porazu na dvor velike vojvodinje, je zavládala žalost. V tej splošni žalosti je gospa Ana prosila, da sme oditi na svoj dvorec, kar ji je velika vojvodinja milostno dovolila. Pri slovesu jo je poljubila na čelo in si obrisala solze.

Gospa Ana je odšla na svoj dvorec in je tam žalovala do smrti.

Književna poročila

Pugelj Milan, Mimo ciljev.¹ Knjižnica „Slovenskega Ilustrovanega tednika“, II. zvezek. V Ljubljani, 1914. 80. 180 str.

Milan Pugelj dozdej ni napisal niti romana niti večje novele, a drobnih stvari je poteklo že silno mnogo iz njegovega peresa in več knjig, zbirk črtic in povesti, lahko imenuje že svojih. Ni se še našla vneta družba, ki bi ga bila dvignila na rame in ga med ovacijami kazala strmečemu občinstvu; vendar so pisateljske vrline Pugljeve brezdvomne. Dialog ni njegova sila, marveč lastno pripovedovanje in opisovanje nenavadnih položajev, ki nam kažejo čudne kontraste, resnobo in smešnost, novelo v sodni dvorani, trubadurja sredi zaljubljenih črnih murnov, zaljubljenost in šepavost, poljube na obrazu, ki pa je žalosten, ker ni kron v žepu itd. Humoristično učinkujejo njegove često drastične primere. V pričujočo knjigo je združenih deset zgodb o ljudeh, ki streljajo „mimo ciljev“, to je, ne dosežajo tega, kar so hoteli.

V „Zanešenih“ pripoveduje o človeku, ki je ustrelil svojo ljubico namesto svojega tekmeca v ljubezni; ta tekmeč, skitalica Piškur, je očitvidno namenoma poslal njo na prostor, določen za dvoboj, a sam je „izknajfal“. Spis je zdaj humoreska, zdaj tragika, oboje obenem. Le tista zagrnjena glava ustreljenke, ki bodi pred sodiščem nekaj corpus delicti, moti. — „Trije meseci“ so maj, oktober in februar ter tvorijo stvarno enoto. — „Maj“ je divna slika majske noči in majskega jutra. Človek s svojimi mislimi in čustvi, s svojo domišljijo in domišljavostjo je sredi instinktnih bitij, murnov in slavcev in škrjancev in sredi visokih, a hladnih zvezd ter trubaduri nemo pred oknom ljubice. — „Oktober“: tu priroda stopa nekoliko v ozadje, le srčna bol črnega vrana, ki zaman išče svojo drugo, se ostro riše; pa ta bol se zdi kakor bol moža, ki mu slabič zapeljuje ljubico. — „Fe-

¹ Prim. Ljubljanski zvon, št. 6; str. 337.